

بررسی میزان استناد به پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

فاطمه زندیان: دانشیار، عضو هیأت علمی گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت مدرس، تهران (نویسنده مسئول). zandian@modares.ac.ir

آناهیتا دشتی: کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

محمد حسن‌زاده: دانشیار، عضو هیأت علمی گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر به بررسی میزان استناد به پایگاه‌های تمام متن در پایان‌نامه‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ می‌پردازد.

روش: بدین منظور تعداد ۹۹۵۲ استناد مربوط به ۱۷۲ پایان‌نامه موجود در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌ها مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش از روش کتاب‌سنجی و از فن تحلیل استنادی استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که تنها ۴۹۹ (۵/۰۱٪) از ۹۹۵۲ استناد، استناد به پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن بوده است.

یافته‌ها: با استفاده از قانون برادفورد پایگاه‌های Emerald، Proquest، Jrandoc، ScienceDirect و به‌عنوان پایگاه‌های هسته در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی معرفی شدند. بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌ها به تفکیک هر پایگاه، هر دانشگاه و هر موضوع تفاوت معناداری وجود ندارد. توزیع زبانی استناد به پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن نشان می‌دهد که بیشتر استنادها به زبان انگلیسی بوده است. همچنین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه بر اساس زمان رشد صعودی نداشته است.

نتیجه‌گیری: نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد، استناد به پایگاه‌ها (۵/۰۱٪) بسیار کم است و روند رو به رشدی را برای استناد به پایگاه‌های اطلاعاتی نشان نمی‌دهد. همچنین از نظر زبان پایگاه‌های اطلاعاتی مورد استناد زبان انگلیسی (۸۱/۹۶٪) زبان غالب است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل استنادی، پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن، پایان‌نامه‌ها، علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه‌های دولتی شهر تهران

دریافت: ۱۵ بهمن ۱۳۹۲
ویرایش: ۱۸ فروردین ۱۳۹۳
پذیرش: ۳۰ اردیبهشت ۱۳۹۳

مقدمه

مثبتی برقرار است؛ اما تولید فراوان متون، کمبود فضا، بودجه و نیروی انسانی، کتابداران را واداشت تا بدون تأکید بر کمیت، مؤثرترین ارتباط را بین محتوای مجموعه و مراجعان برقرار سازند.

بنابراین امروزه ارزیابی تحقیقات علمی به‌طور فزاینده‌ای رو به گسترش است و بیش‌ازپیش بر اهمیت آن افزوده می‌گردد. در این میان جریان بهره‌وری از اطلاعات یکی از اهداف عمده‌ی ارزیابی‌هاست. در این فضای جدید تحقیقاتی، اطلاعات استنادی یکی از جنبه‌های مهم ارزیابی فعالیت‌های تحقیقاتی می‌باشد.

تحلیل استنادی همچون ابزاری برای اندازه‌گیری حلقه‌های ارتباط در جامعه‌شناسی علم مورد استفاده قرار می‌گیرد (کرشن کومار، ۱۳۷۴). تحلیل استنادی در مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد. حسن مطالعه استنادی این است که پدیده‌ها از دور مورد سنجش قرار می‌گیرند و داده‌ها به‌سادگی جمع‌آوری می‌شوند. یکی از حوزه‌هایی که در آن تحلیل استنادی مورد استفاده قرار

ما در عصر اطلاعات زندگی می‌کنیم. پیشرفت‌های علمی و فنی به‌طور غیرقابل باوری تنش‌ها و فشارهایی را بر جوامع امروزی تحمیل کرده است. اطلاعات تولید شده در جهان به‌قدری زیاد است که ما را با انفجار اطلاعات، آلودگی اطلاعات و رشد بیش‌ازحد اطلاعات مواجه ساخته است. فرایند اطلاعات شامل ارتباطات، توزیع، دستیابی و بهره‌برداری از اطلاعات به‌ویژه درزمینه‌های علوم و فناوری می‌گردد. ضرورت کنترل، هدایت و نظام بخشیدن به فرایند اطلاعات، ایجاب می‌نماید که بیش‌ازپیش به مدیریت اطلاعات در جوامع امروزی توجه شود (مهدوی، ۱۳۷۹).

با افزایش حجم اطلاعات در قرن ۲۱ سؤالی که مطرح می‌شود این است که چگونه می‌توان مؤثرترین ارتباط را بین محتوای مجموعه و مراجعان به کتابخانه برقرار کرد. کتابداران سال‌ها بر این باور بودند که رابطه مثبت و مستقیم بین حجم دانش مکتوب و بهره‌دهی آن وجود دارد " نظریه هر چه بیشتر بهتر!؛ یعنی بین کمیت و مفید واقع شدن رابطه

می‌گیرد، ارزیابی عملکرد تحقیقاتی گروه‌های آموزشی، مؤسسات تحقیقاتی و یکایک اعضای هیات علمی و دانشجویان است (راچستر، ۱۳۷۵).

با توجه به اهمیت پایگاه‌های اطلاعاتی در دسترسی به اطلاعات در این پژوهش بر آن شدیم تا میزان استناد به این نوع از منابع اطلاعاتی را بررسی کنیم.

یکی از نوشتارهای تحقیقاتی که نقش قابل توجهی در تولید اطلاعات علمی ایفا می‌کند پایان‌نامه‌ها می‌باشد. نویسنده پایان‌نامه در کار تحقیق خود برای یافتن سابقه کار یا شواهد تحقیق، متون و منابعی را جستجو و مورد استفاده قرار می‌دهد که گاه از چشم دیگران دور می‌ماند، چنانکه فهرست منابع مورد استفاده پایان‌نامه‌ها، منبعی با ارزش برای آگاهی نسبت به متون مربوط به موضوع کاملاً محدود است، از این رو مهم است که پایان‌نامه‌ها را از دو دیدگاه مورد توجه قرار دهیم، یکی به‌عنوان مدرک مفید پژوهش به اعتبار متن تحقیق و دیگری به‌مثابه نوعی کتابشناسی تخصصی به اعتبار فهرست مأخذ پایانی آن (حری، ۱۳۷۲).

همچنین رشد تصاعدی تولید اطلاعات و افزایش بهای منابع اطلاعاتی و از طرف دیگر کاهش بودجه کتابخانه‌ها در سال‌های اخیر، موجب گشته تا کتابخانه‌ها از بین انبوه اطلاعات دست به انتخاب بزنند. یکی از منابع اطلاعاتی که امروزه در سطح وسیع استفاده می‌گردد، پایگاه‌های اطلاعاتی است (اخوتی، ۱۳۸۶). پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به‌عنوان یکی از انواع منابع اطلاعاتی که در پژوهش‌های علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد و همچنین کتابخانه‌ها برای خرید و یا اشتراک آن‌ها هزینه‌های بالایی را متحمل می‌شوند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند.

تحلیل استنادی یکی از روش‌های معتبر کتاب‌سنجی است که به ارزیابی متون علمی بر اساس بررسی استنادهای تعلق گرفته به متون می‌پردازد (عصاره، ۱۳۷۷) و به گفته کلارک، تحلیل استنادی ابزار ارزشمندی است برای ارزیابی مشارکت دانشمندان (نقل از اخوتی، ۱۳۸۶).

علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی یکی از رشته‌هایی است که محققین آن در پژوهش‌های خود از پایگاه‌های اطلاعاتی استفاده می‌کنند، بدین منظور در این تحقیق پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به‌عنوان نمونه‌ای از پژوهش‌های این رشته مورد بررسی قرار گرفتند تا میزان استفاده از پایگاه‌های مربوط به رشته در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی (دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش

پزشکی) شهر تهران که عبارت‌اند از: دانشگاه الزهراء، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه تهران، دانشگاه علامه طباطبایی و دانشگاه علوم پزشکی ایران مشخص و پایگاه‌های هسته در این رشته مشخص شود.

انتشار روزافزون، تقاضای گسترده کاربران و امتیازات خاص پایگاه‌های اطلاعاتی از یک‌سو و قیمت رو به افزایش و بودجه محدود کتابخانه‌ها و مهم‌تر از همه نیازی که متخصصان بخش سفارشات، جهت بالا بردن کیفیت خدمات و فراهم کردن اطلاعات مورد نیاز مراجعان احساس می‌کنند، آن‌ها را وادار می‌سازد تا خود را به‌گونه‌ای با این متغیرها سازگار کنند. لذا به کتابداران توصیه می‌شود که با توجه به اهمیت پایگاه‌های اطلاعاتی برای کتابخانه‌ها و با توجه به این که اشتراک و یا قطع اشتراک هر پایگاه اطلاعاتی غالباً با مشکل همراه است، قبل از هر اقدامی، اطلاعات آماری استفاده از مجموعه خود را در اختیار داشته باشند و انتخاب خود را بر پایه اصول علمی بنیان‌گذارند. از جمله روش‌های علمی در ارزیابی پایگاه‌های اطلاعاتی بررسی تعداد دفعات استفاده آن‌هاست، چرا که مجموعه خوب مجموعه‌ای است که جامعه استفاده کننده از آن استفاده کند و بتواند نیازهای اطلاعاتی خود را از طریق آن رفع کند.

باتوجه به آنچه گفته شد و اهمیت فرایند انتخاب و فراهم آوری منابع در کتابخانه‌ها می‌توان در حوزه علم کتابداری و اطلاع‌رسانی با استفاده از تحلیل استنادی که یکی از روش‌های کتاب‌سنجی است کار انتخاب و سفارش و تهیه منابع را به سمتی سوق داد که تأمین‌کننده اهداف کتابداران در کتابخانه‌ها به‌ویژه کتابخانه‌های تخصصی باشد. بر همین اساس در این تحقیق میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در منابع و مأخذ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران را بررسی نموده‌ایم تا با استفاده از نتایج به‌دست آمده، پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن هسته در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی شناسایی شود و راهنمایی برای مسئولان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در انتخاب و تهیه این نوع پایگاه‌ها باشد.

اعتبار پایان‌نامه‌ها از دو نظر مورد توجه می‌گیرد، یکی ماهیت مسئله مورد تحقیق دیگر منابع و مأخذ مورد استفاده. دانشجوی ناگزیر است برای یافتن سابقه کار، یا شواهد تحقیق، متون و منابعی را جستجو نماید و مورد استفاده قرار دهد که گاه از چشم دیگران دور می‌ماند (رضا زاده، ۱۳۸۷).

ماهیت منابع از لحاظ دست اول و دست دوم بودن و روی

آوردن دانشجو به اسناد و مدارکی که شناسایی و دستیابی به آن‌ها بعضاً به دشواری صورت گرفته است، سبب می‌شود که فهرست مأخذ پایان‌نامه‌ها منبع بسیار باارزشی برای آگاهی نسبت به متون مربوط به موضوعی کاملاً محدود باشد. به همین دلیل در معرفی کتابشناسی‌هایی که استفاده از آن‌ها را مفید، بلکه ضروری می‌دانند، فهرست مأخذ پایان‌نامه‌ها در صدر منابع مورد توصیه قرار می‌گیرد. اغلب این رساله‌ها مبتنی بر نوع خاصی از شیوه‌های تحقیقی در موضوعی ویژه تحت راهنمایی و مشورت اساتید مجرب به نگارش درمی‌آید، از طرفی ویژگی ژرف‌نگری و تنگ بودن دامنه کار، سبب شده است تا پایان‌نامه‌ها را از دو دیدگاه در رشته‌های مختلف دانشگاهی و پژوهشی مورد توجه قرار دهند: یکی به‌عنوان مدارک مفید پژوهش (به اعتبار متن تحقیقی) و دیگری به‌مثابه نوعی کتابشناسی تخصصی (به اعتبار فهرست مأخذ پایانی) (حری b, ۱۳۷۲).

اطلاع از این نکته که کدام‌یک از انواع و قالب‌های منابع اطلاعاتی، با چه زبانی و در چه محدوده زمانی بیش از دیگر منابع در پژوهش یک محقق مورد استفاده قرار می‌گیرد از اهمیت زیادی برخوردار است، زیرا در تشخیص ویژگی‌های رفتار استنادی و نحوه اولویت‌بندی منابع مورد استفاده در جریان تأمین و گردآوری منابع اطلاعاتی نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند. با توجه به توسعه و گسترش استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی در زمینه‌ی تحقیق و پژوهش در این پژوهش به بررسی میزان استناد به پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌ها کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی پرداخته شده است.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این تحقیق بررسی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ بوده است و اهداف فرعی آن شامل:

تعیین پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن هسته در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی
تعیین دانشگاه‌هایی که بیشترین استفاده از پایگاه‌ها در پایان‌نامه‌های آن‌ها بوده است.
تعیین سال‌هایی که بیشترین استفاده از پایگاه‌ها را نموده‌اند.
تعیین موضوع‌هایی که بیشترین استفاده از پایگاه‌های مربوط

به آن‌ها بوده است.
تعیین زبانی که بیشترین پایگاه‌های استفاده شده مربوط به آن بوده است.

پرسش‌های پژوهش

۱. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک هر پایگاه چقدر است؟
۲. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک هر دانشگاه چقدر است؟
۳. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک موضوع چگونه است؟
۴. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک زبان چقدر است؟
۵. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک زمان چقدر است؟

فرضیه‌های پژوهش

۱. بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن ه تفکیک هر پایگاه تفاوت معناداری وجود دارد.
۲. بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک هر دانشگاه تفاوت معناداری وجود دارد.
۳. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک موضوع تفاوت معنی‌دار وجود دارد.
۴. پوشش زبانی پایگاه‌های اطلاعاتی تمام باهم یکسان نیست.
۵. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن بر اساس زمان رشد صعودی داشته است.

پیشینه پژوهش

قمصری (۱۳۸۵) در پژوهشی به تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های ارائه شده توسط پژوهشگران پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی در فاصله سال‌های ۱۳۶۶ تا ۱۳۸۳ پرداخته است. از ۱۳۷ پایان‌نامه ۵۶۶۸ استناد استخراج شده است. متوسط استناد هر پایان‌نامه ۴۱/۹ استناد بوده است. نشریات با ۵۰/۷٪ بیشترین میزان استناد را داشته‌اند. ۹۰/۷٪ استنادها به زبان انگلیسی بوده است.

مکی زاده (۱۳۸۵) در پژوهش خود به بررسی پایان‌نامه‌های مورد استناد به‌عنوان عامل تأثیرگذار در مجموعه مأخذ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد جغرافیا در دانشگاه‌های یزد، تربیت مدرس و تهران در طول سال‌های ۱۳۶۷-۱۳۸۴

اوکی^۲ (۲۰۰۳) در پژوهش خود با عنوان "تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های رشته علوم تربیتی دانشگاه ایلات دلتا، آبراکا، نیجریه" به بررسی ۴۰۱۲ استناد موجود در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد در فاصله زمانی ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۲ پرداخت و نتیجه گرفت که ۶۰/۳٪ دانشجویان بیشتر از کتاب استفاده کرده‌اند. چهار مجله که بیشتر از دیگر مجلات مورد استناد قرار گرفته بودند، در کتابخانه دانشگاه موجود بودند.

بود و کریستنس^۳ (۲۰۰۳) در تحقیق خود با عنوان "نوشته‌های علوم اجتماعی و اطلاعات الکترونیک" درصد پاسخ‌گویی به این سؤالات بودند: پژوهشگران علوم اجتماعی در کارهای خود به چه منابعی استناد می‌کنند؟ تا چه حد این پژوهشگران صریحاً به منابع وب استناد می‌کنند؟ برای پاسخ‌گویی به سؤالات فوق پژوهشگران به تحلیل استنادی مقالات سال ۲۰۰۱ هشت مجله علوم اجتماعی پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از این بود که مقالات مجلات و کتاب‌ها بیش از ۹۰٪ استنادها را به خود اختصاص داده‌اند و استناد پژوهشگران حوزه علوم اجتماعی به منابع وب کمتر از یک درصد می‌باشد. نیم‌عمر استنادها بین ۸/۶۷ و ۱۵/۵ سال در نوسان می‌باشد. نویسندگان مقاله همچنین میزان دسترس‌پذیری مقالات مجلات را از طریق پایگاه اطلاعاتی مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که ۶۲/۱۷٪ از استنادها قابلیت بازیابی از طریق چهار پایگاه اطلاعاتی Ebsco host, Proquest Expanded Academic و Project muse را داشتند.

کنشکوسکی، پارسون و وایس^۴ (۲۰۰۳) در مقاله خود با عنوان "استنادهای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری" به بررسی و مقایسه استنادها در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه ایالتی آیووا در فاصله سال‌های ۱۹۲۲-۱۹۷۳ پرداختند. یافته‌ها نشان داد که در این دانشگاه بیشترین استنادها به ترتیب به مجله، کتاب، گزارش، خلاصه همایش‌ها و پایان‌نامه‌ها تعلق دارند. نیمی از استنادها عمری کمتر از ۱۰ سال دارند و ۹۰٪ استنادها کمتر از ۲۶ سال عمر دارند.

پرداخته است. نتایج نشان داد که از مجموع کل ۹۸۵۴ استناد بیشترین استناد را به کتاب با ۶۹/۳۱٪ و کمترین استناد را پایگاه اطلاعاتی ناپیوسته با ۱۴٪ داشته است.

آشوری (۱۳۸۷) در پایان‌نامه خود به تحلیل استنادی مأخذ ۱۰۴ پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته تربیت‌بدنی دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵، به‌منظور بررسی میزان سازگاری استنادها با موجودی کتابخانه و تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشکده پرداخت. نتایج نشان داده است که تنها ۴۳/۱۱٪ استنادها با منابع موجود در کتابخانه سازگاری دارد و ۲/۱۲٪ از استنادها از تولیدات علمی اعضای هیأت علمی بوده است.

صابری (۱۳۸۷) به بررسی الگوهای رفتاری فارغ‌التحصیلان دکتری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از ابتدا تا اردیبهشت ۱۳۸۶ در چگونگی استفاده از منابع اطلاعاتی پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان داد که کتاب‌ها با ۳۹/۳٪ بالاترین میزان استناد را دارند و میانگین تعداد استناد برای هر پایان‌نامه ۷۵/۷۴ است. زبان فارسی نیز با ۵۵/۳۸٪ بیشترین استناد را دارد.

حداد (۱۳۸۸) به وضعیت استناد در مأخذ پایان‌نامه‌های دکتری ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی طی سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۴ پرداخته است. ۸ عنوان پایان‌نامه ۱۱۱۸ استناد دارند. کتاب‌ها با ۵۸/۹٪ بیشترین استناد را دارند. متوسط استناد برای هر پایان‌نامه ۱۳۹/۷۵ است. توزیع زبانی استنادها نشان می‌دهد که بیشترین منابع استناد شده به زبان فارسی است. نیم‌عمر متوسط کل منابع ۱۱ سال و دو ماه می‌باشد.

پژوهش‌های بسیاری درزمینه‌ی تحلیل استنادی در داخل ایران انجام شده است و موارد فوق بخشی از آخرین پژوهش‌ها در این زمینه هستند.

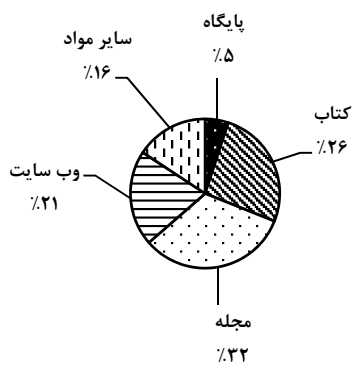
گودن^۱ (۲۰۰۱) به تحلیل استنادی رساله‌های دکتری شیمی در دانشگاه ایالتی اوهایو پرداخت. در این تحقیق ۳۷۰۴ استناد از ۳۰ رساله مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که پربسامدترین منابع مورد استناد مقالات مجلات با ۸۵/۸٪ کل استنادها بودند، بعد از آن کتاب‌ها با ۸/۴٪ استنادها در رتبه دوم قرار دارد. استنادهای موجود در مجموع به ۴۴۱ مجله ارجاع داده شده بودند که ۶۱٪ این استنادها به ۲۰ عنوان نشریه ارجاع داده بودند.

2. Okiy

3. Budd & Christensen

4. Kushkowsky, Parsons & Wiese

1. Gooden

نمودار ۱- توزیع قالب استنادها

پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌ها به تفکیک زبان از جدول استفاده شد و همچنین برای آزمون (فرضیه ۵) رشد صعودی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌ها بر اساس زمان از آزمون T استفاده شد. جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و برای رسم نمودارها و جداول از نرم‌افزار اکسل استفاده شده است.

یافته‌ها

در این پژوهش قالب‌های مختلف استنادها به پایگاه، کتاب، مجله، وب‌سایت و سایر مواد که شامل: پایان‌نامه‌ها، گزارش‌ها، مجموعه مقالات همایش‌ها و اجلاس‌ها، طرح‌های پژوهشی و غیره می‌باشد، تقسیم شده‌اند. نمودار ۱ توزیع قالب‌های استناد را نشان می‌دهد.

همان‌طور که نمودار ۱ نشان می‌دهد، بیشترین استنادها به ترتیب ۳۲٪ استنادها به مجلات، ۲۶٪ استنادها به کتاب‌ها و ۲۰٪ استنادها به وب‌سایت‌ها اختصاص دارند. کمترین استناد، ۵٪ استنادها نیز به پایگاه‌ها تعلق دارد. نتیجه به‌دست‌آمده می‌تواند ناشی از عوامل مختلفی از جمله عدم دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی و عدم آشنا کافی محققین با پایگاه اطلاعاتی قابل دسترسی باشد. همچنین احتمال می‌رود بسیاری از محققین در منابع و مأخذ پایان‌نامه اطلاعات مربوط پایگاه اطلاعاتی که منابع اطلاعاتی مانند کتاب و مجله را یافته‌اند، ذکر نکرده‌اند.

پرسش ۱. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک هر پایگاه چقدر است؟

برای پاسخ به این پرسش از نمودار ۲ استفاده می‌شود. این نمودار میزان استناد به پایگاه‌ها را به تفکیک هر پایگاه نشان می‌دهد.

همان‌طور که نمودار ۲ نشان می‌دهد، پایگاه Emerald با ۱۶۴ استناد بیشترین استناد (۳۲/۸۶٪) را به خود اختصاص

دهی کرد^۵ (۲۰۰۳) به تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های علوم تربیتی در دانشگاه مینسوتا در بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۲ پرداخت. پس از بررسی ۴۵۴۲ استناد از ۴۳ پایان‌نامه مشخص گردید که میانگین استناد در هر پایان‌نامه ۱۰۵ استناد می‌باشد و ۴۴٪ آن‌ها متعلق به مقالات نشریات ادواری می‌باشند. همچنین ۵۷٪ استنادها متعلق به نشریات بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۲ می‌باشند.

روش

جامعه مورد مطالعه این پژوهش تعداد ۱۷۲ عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران که از آغاز سال ۱۳۸۴ تا پایان سال ۱۳۸۸ دفاع شده و به کتابخانه مرکزی دانشگاه‌های مربوطه تحویل داده شده است. در این بررسی تعداد ۹۹۵۲ استناد مربوط به این پایان‌نامه‌ها مورد توجه قرار گرفته است.

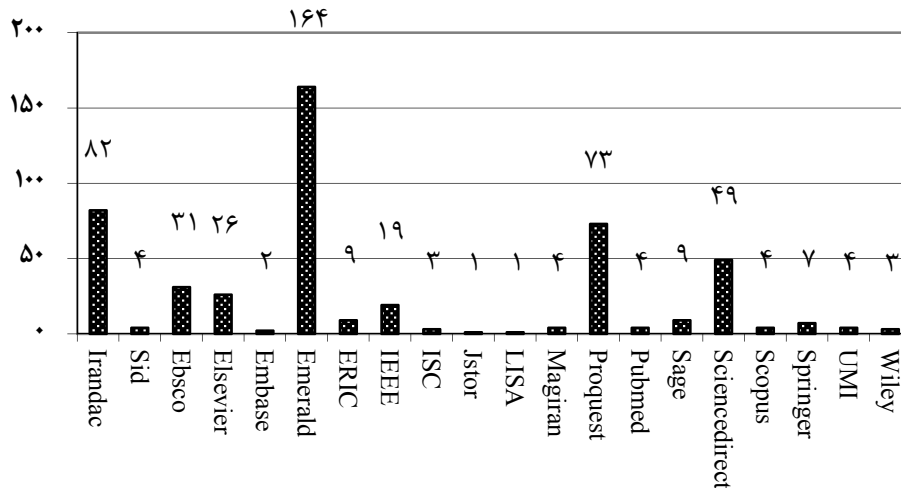
روش گردآوری داده‌ها

به‌طور معمول یک نسخه از تمام پایان‌نامه‌ها در کتابخانه مرکزی دانشگاه‌ها نگهداری می‌شود. با مراجعه مستقیم به پایان‌نامه‌های مورد بررسی در سال ۱۳۹۰، دسترسی به اطلاعات و داده‌های مورد نیاز این پژوهش فراهم گردید و برای گردآوری اطلاعات، فهرست منابع و مأخذ مورد استفاده در پایان‌نامه‌ها مورد استفاده قرار گرفت. با مشخص شدن جامعه مورد مطالعه به گردآوری داده‌های مورد نیاز پرداخته شد. اطلاعات مورد نیاز در این پژوهش از طریق مشاهده حضوری پایان‌نامه‌ها و تکمیل سیاهه واری می‌تواند ساخته گرد آوری شده است.

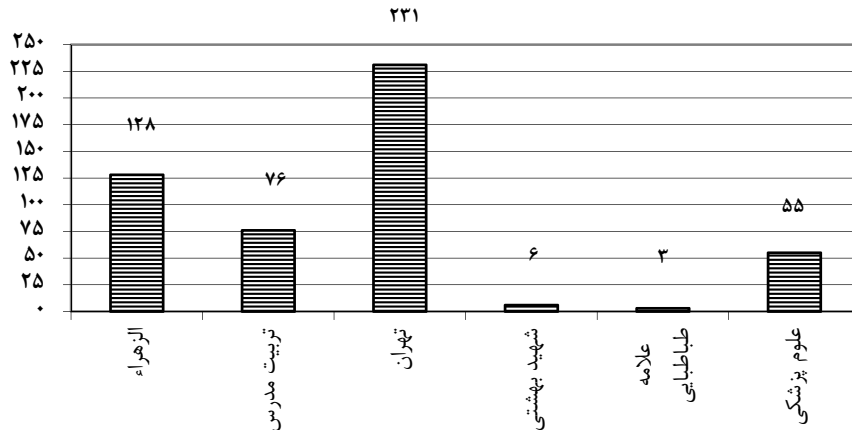
روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌های آماری این پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. برای آزمون (فرضیه‌های ۱، ۲، ۳) تفاوت بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌ها به تفکیک هر پایگاه، هر دانشگاه و هر موضوع از آزمون تحلیل واریانس استفاده شده است، آزمون تحلیل واریانس از آن جهت مناسب‌ترین آزمون است که تفاوت بین بیش از دو گروه (بین ۲۱ پایگاه اطلاعاتی، بین ۶ دانشگاه و بین ۱۵ موضوع) بررسی شده است. برای آزمون (فرضیه ۴) تفاوت بین میزان استفاده از

⁵. Haycock

نمودار ۲- میزان استناد به پایگاه به تفکیک پایگاه‌ها

نمودار ۳- میزان استناد به پایگاه‌ها به تفکیک دانشگاه

داده است. پایگاه‌های Irandoc (۸۲ استناد)، Proquest (۷۳ استناد)، ScienceDirect (۴۹ استناد)، Ebsco (۳۱ استناد) و Elsevier (۲۶ استناد) به ترتیب بیشترین استناد را به خود اختصاص داده‌اند.

با توجه به نتایج به دست آمده و با استفاده از قانون برادفورد می‌توان پایگاه‌های Proquest, Irandoc, Emerald و ScienceDirect را به عنوان پایگاه‌های هسته در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی معرفی کرد.

پرسش ۲. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک هر دانشگاه چقدر است؟

برای پاسخ به این پرسش از نمودار استفاده می‌شود. این نمودار میزان استناد به پایگاه‌ها را به تفکیک دانشگاه نشان می‌دهد.

پرسش ۳. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک موضوع چگونه است؟

با توجه به نمودار ۴ بیشترین استناد به پایگاه‌ها (۲۸/۸۵٪) مربوط به موضوع فناوری اطلاعات و ارتباطات و کمترین استناد به پایگاه‌ها (۰٪) مربوط به موضوع‌های حفاظت و نگهداری و ادبیات می‌باشد.

پرسش ۴. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک زبان چقدر است؟

برای پاسخ به این پرسش از نمودار ۵ استفاده می‌شود. این

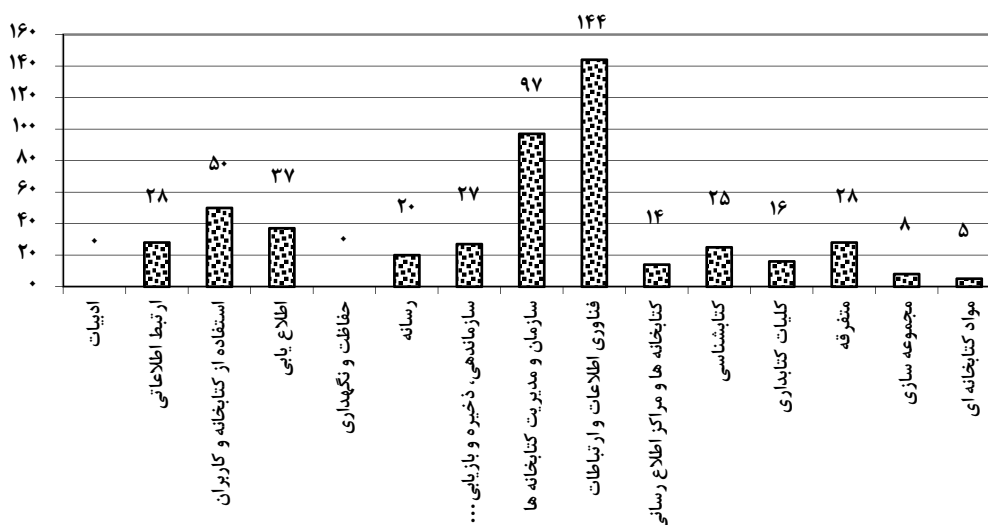
نمودار میزان استناد به پایگاه‌ها به تفکیک دانشگاه

نمودار ۳- میزان استناد به پایگاه‌ها به تفکیک دانشگاه

نمودار ۲- میزان استناد به پایگاه به تفکیک پایگاه‌ها

نمودار ۱- میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن

نمودار ۰- میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن

نمودار ۴- میزان استناد به پایگاه‌ها به تفکیک موضوع

پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ به تفکیک هر پایگاه تفاوت معناداری وجود ندارد.

فرضیه ۲. بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک هر دانشگاه تفاوت معناداری وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه از آزمون تحلیل واریانس استفاده می‌شود. با توجه به نتایج آزمون نمره F برابر با $۰/۵۸۱$ و این مقدار کمتر از F ($۴/۳۶$) به دست آمده بر اساس درجه آزادی بین گروه‌ها و درون گروه‌ها از جدول توزیع F می‌باشد در نتیجه تفاوت معنی‌داری بین میزان استناد به پایگاه‌ها در

نمودار میزان استناد به پایگاه‌ها به دو زبان فارسی و انگلیسی را نمایش می‌دهد.

همان‌طور که در نمودار ۵ دیده می‌شود میزان استناد به پایگاه‌ها به زبان انگلیسی (۴۰۹ استناد) $۸۱/۹۶\%$ استناد به پایگاه‌ها را به خود اختصاص داده است و تنها $۱۸/۰۴\%$ از استناد به پایگاه‌ها (۹۰ استناد) به زبان فارسی بوده است.

پرسش ۵. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک زمان چقدر است؟

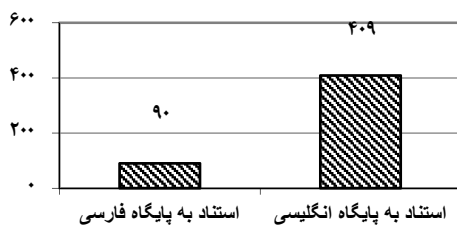
برای پاسخ به این پرسش از نمودار ۶ استفاده می‌شود. نمودار ۶ میزان استناد به پایگاه‌ها را به تفکیک سال دفاع نشان می‌دهد. با توجه به نمودار ۶ بیشترین میزان استناد به پایگاه‌ها در سال ۱۳۸۸ ($۲۷/۸۵\%$) و کمترین میزان استناد به پایگاه‌ها در سال ۱۳۸۴ ($۳/۴\%$) بوده است.

فرضیه ۱. بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک هر پایگاه تفاوت معناداری وجود دارد.

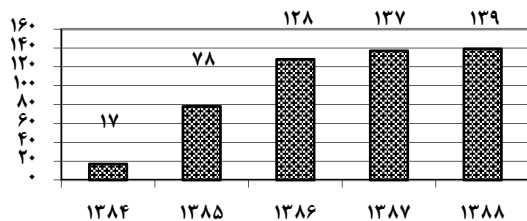
برای آزمون این فرضیه از آزمون تحلیل واریانس یکطرفه استفاده می‌شود. قابل ذکر است برای انجام این آزمون پایگاه‌هایی که کمتر از دو استناد داشتند، حذف شده‌اند.

با توجه به نتایج آزمون نمره F برابر با $۱/۱۵۰$ و این مقدار کمتر از F ($۲/۰۱$) به دست آمده بر اساس درجه آزادی بین گروه‌ها و درون گروه‌ها از جدول توزیع F می‌باشد در نتیجه تفاوت معنی‌داری بین میزان استناد پایگاه‌ها وجود ندارد.

همچنین نمره P ($Sig.$) برابر با $۰/۳۱۵$ است که این مقدار کمتر از $۰/۰۵$ است و عدم تفاوت در بین میزان استناد به پایگاه‌ها را تأیید می‌کند. با توجه به نمره F و نمره P فرضیه ۱ پژوهش تأیید نمی‌شود به عبارت دیگر بین میزان استفاده از

نمودار ۵- میزان استناد به پایگاه‌ها به تفکیک زبان استناد

نمودار ۶- میزان استناد به پایگاه‌ها به تفکیک تاریخ دفاع

جدول ۱- تحلیل واریانس (ANOVA) فرضیه ۱

Sig.	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی (df)	مجموع مجزورات	
۰/۳۱۵	۱/۱۵۰	۶/۱۸۶۶	۱۶	۱۰۹/۸۵۳	بین گروه‌ها
		۵/۹۷۱	۱۵۷	۹۳۷/۵۰۳	درون گروه‌ها
			۱۷۳	۱۰۴۷/۳۵۶	جمع

جدول ۲- تحلیل واریانس (ANOVA) فرضیه ۲

Sig.	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی (df)	مجموع مجزورات	
۰/۷۱۵	۰/۵۸۱	۲۸/۲۵۱	۵	۱۴۱/۲۵۳	بین گروه‌ها
		۴۸/۶۴۰	۱۶۶	۸۰۷۴/۱۶۰	درون گروه‌ها
			۱۷۱	۸۲۱۵/۴۱۳	جمع

جدول ۳- تحلیل واریانس (ANOVA) فرضیه ۳

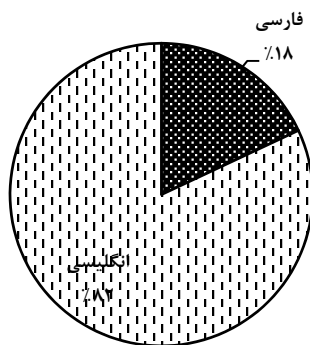
Sig.	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی (df)	مجموع مجزورات	
۰/۱۴۴	۱/۴۴۶	۶۷/۵۱۷	۱۳	۸۷۷/۷۲۱	بین گروه‌ها
		۴۶/۶۸۶	۱۵۷	۷۳۲۹/۶۹۴	درون گروه‌ها
			۱۷۰	۸۲۰۷/۴۱۵	جمع

تهران بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ به تفکیک هر موضوع تفاوت معناداری وجود ندارد.

فرضیه ۴. پوشش زبانی پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن باهم یکسان نیست.

برای آزمون این فرضیه از نمودار ۷ استفاده می‌شود. این نمودار میزان استناد به پایگاه‌ها را به دو زبان فارسی و انگلیسی نشان می‌دهد.

همان‌طور که نمودار ۷ نشان می‌دهد، استناد به پایگاه‌ها به زبان انگلیسی ۸۱/۹۶٪ استنادها و استناد به پایگاه‌ها به زبان فارسی تنها ۱۸/۰۴٪ استنادها را به خود اختصاص داده است. در نتیجه فرضیه ۴ پژوهش تأیید می‌شود، به عبارت دیگر پوشش زبانی پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن مورد استفاده در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸

نمودار ۷- میزان استناد به پایگاه‌ها به تفکیک زبان استناد

دانشگاه‌های مختلف وجود ندارد. همچنین نمره P (Sig.) برابر با ۰/۷۱۵ است که این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است و عدم تفاوت در بین میزان استناد به پایگاه‌ها در دانشگاه‌های مختلف را تأیید می‌کند. با توجه به نمره F و نمره P فرضیه ۲ پژوهش تأیید نمی‌شود به عبارت دیگر بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ به تفکیک هر دانشگاه تفاوت معناداری وجود ندارد.

فرضیه ۳. بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن به تفکیک موضوع تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه از آزمون تحلیل واریانس استفاده می‌شود. قابل ذکر است برای انجام این آزمون موضوع‌هایی که کمتر از دو استناد به پایگاه داشتند، حذف شده‌اند.

با توجه به نتایج آزمون نمره F برابر با ۱/۴۴۶ و این مقدار کمتر از F (۲/۳۰) به دست آمده بر اساس درجه آزادی بین گروه‌ها و درون گروه‌ها از جدول توزیع F می‌باشد در نتیجه تفاوت معنی‌داری بین میزان استناد به پایگاه‌ها در موضوع‌های مختلف وجود ندارد. همچنین نمره P (Sig.) برابر با ۰/۱۴۴ است که این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است و عدم تفاوت در بین میزان استناد به پایگاه‌ها در موضوع‌های مختلف را تأیید می‌کند. با توجه به نمره F و نمره P فرضیه ۳ پژوهش تأیید نمی‌شود به عبارت دیگر بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر

جدول ۴- آزمون T مستقل

Sig.	T	درجه آزادی (df)	تفاوت بین میانگین‌ها
۰/۲۷۰	-۰/۹۴۱	۷۱	۱/۵۲۹
	۱/۴۶۱	۶۲/۹۷۳	۱/۵۲۹

باهم یکسان نیست.

فرضیه ۵. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام بر اساس زمان رشد صعودی داشته است.

برای آزمون این فرضیه از آزمون T استفاده می‌شود. با توجه به نتایج آزمون نمره T برابر با ۰/۹۴۱ و این مقدار کمتر از T (۱/۶۵۸) به دست آمده از جدول توزیع T می‌باشد در نتیجه تفاوت بین میزان استناد به پایگاه‌ها در بین سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۸ مختلف وجود دارد؛ اما نمره (Sig.) P برابر با ۰/۲۷۰ است که این مقدار بیشتر از ۰/۰۵ است و نشان می‌دهد که تفاوت بین میزان استناد به پایگاه‌ها در بین سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۸ تفاوت معنادار نیست. با وجود اینکه میانگین استناد به پایگاه‌ها در سال ۱۳۸۸ (۲/۴۳) بیشتر از سال ۱۳۸۴ (۱/۰۶) است، ولی نتایج آزمون T تفاوت معناداری نشان نمی‌دهد، در نتیجه فرضیه ۵ پژوهش تأیید نمی‌شود به عبارت دیگر میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ بر اساس زمان رشد صعودی نداشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی ۹۹۵۲ استناد مربوط به ۱۷۲ پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی موجود در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران نشان داد که تنها ۴۹۹ (۵/۰۱٪) از ۹۹۵۲ استناد، استناد به پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن بوده است. با استفاده از قانون برادفورد پایگاه‌های Proquest, Irandoc, Emerald, Sciencedirect به‌عنوان پایگاه‌های هسته در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی معرفی شدند.

با توجه به نمرات F و P به دست آمده از آزمون تحلیل واریانس بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌ها به تفکیک هر پایگاه، هر دانشگاه و هر موضوع، تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین با توجه به نتایج ۸۱/۹۶٪ استنادها به پایگاه‌ها به زبان انگلیسی و تنها ۱۸/۰۴٪ استنادها به زبان فارسی است، در نتیجه میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌ها به تفکیک زبان یکسان نیست. نمرات T و P به دست آمده از

آزمون T نشان داد که میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن در پایان‌نامه‌ها بر اساس زمان، رشد صعودی نداشته است.

نتایج پژوهش حاضر در مقایسه با نتایج به دست آمده از مرور پیشینه‌ها و الگوی به دست آمده از آن‌ها متفاوت است. موارد زیر نشان‌دهنده این تفاوت‌ها است:

۱. نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشتر گرایش به استناد به مجلات (۳۲/۵۵٪) است؛

۲. گرایش به منابع الکترونیکی از جمله وبسایت‌ها (۲۰/۹۶٪) نسبتاً زیاد است. با این وجود گرایش به استناد به پایگاه‌ها (۵/۰۱٪) بسیار کم است؛

۳. نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر روند رو به رشد استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی نشان نمی‌دهد که روند رو به رشد استفاده از منابع الکترونیکی که از نتایج مرور پیشینه‌ها به دست آمده است را رد می‌کند؛

۴. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که از نظر زبان استناد به زبان انگلیسی (۵۲/۱۶٪) با تفاوت اندک بیشتر از استناد به زبان فارسی (۴۷/۷۸٪) است، اما درباره زبان پایگاه‌های اطلاعاتی مورد استناد زبان انگلیسی (۸۱/۹۶٪) زبان غالب است.

پیشنهادات

به منظور بالا بردن کیفیت پژوهش‌های انجام شده در کلیه گروه‌های آموزشی دانشگاه‌ها و از جمله گروه‌های آموزشی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. با توجه به نتایج مشاهده می‌شود که میزان استناد به پایگاه‌های اطلاعاتی بسیار کم است. بدین منظور لازم است: - شرایطی فراهم گردد که امکان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی برای کلیه محققان بدون محدودیت مکانی، زمانی و مالی فراهم باشد؛

- برنامه‌های آموزشی در زمینه نحوه استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی برای دانشجویان تدارک دیده شود.

۲. داده‌های نشان می‌دهد که میزان استناد به منابع انگلیسی نسبتاً کم است. نظر به این که دلایل احتمالی این امر می‌تواند عدم آشنایی دانشجویان با زبان انگلیسی باشد لذا

لازم است که در جهت آموزش زبان انگلیسی به دانشجویان برنامهریزی‌های دقیق‌تری نمود؛
۳. لزوم رعایت اصول استاندارد کتاب‌نامه نویسی به‌منظور تسهیل پژوهش‌های مربوط به تحلیل استنادی.

پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی

۱. دلایل کم بودن میزان استناد به پایگاه‌های اطلاعاتی، موانع و مشکلات محققان در این امر مورد بررسی قرار گیرد؛
۲. با بررسی موضوعی و تحلیل محتوای متون پایان‌نامه‌ها و به عبارت دیگر با بررسی گرایش‌های موضوعی در تحلیل‌های استنادی، می‌توان پی برد که جهت توسعه مجموعه کتابخانه‌های دانشگاهی اولویت با چه موضوعاتی است؛
۳. انجام پژوهش‌های مشابه در سایر رشته‌های دانشگاهی؛
۴. پیشنهاد می‌شود در تحلیل‌های استنادی، به موارد دیگری از قبیل خود استنادی، جنسیت نویسندگان و میزان همپوشانی استنادها در رشته‌های مختلف تحصیلی نیز پرداخته شود؛
۵. بررسی ارتباط بین هزینه - سودمندی منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه با میزان استناد به این منابع؛
۶. انجام پیشنهادهایی فوق در مورد سایر رشته‌های علمی نیز می‌تواند در مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها و هدایت هدفمند پژوهشگران این رشته‌ها جهت دریافت اطلاعات مفید و معتبر، سودمند باشد.

منابع

منابع فارسی

- آشوری، نرگس (۱۳۸۷). میزان سازگاری استنادهای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد تربیت‌بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۸۵، به موجودی کتابخانه و تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشکده مورد نظر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس. اخوتی، مریم؛ محمودی، زلیخا (۱۳۸۷). تحلیل استنادی مقاله‌های پنج مجله علمی فارسی کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات، ۲۴(۲)، ۴۹-۶۴.
- حداد، زهرا (۱۳۸۸). تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های دکتری ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات علامه طباطبایی. فصلنامه کتاب، ش. ۷۸، ۱۳۹-۱۵۲.
- حری، عباس (۱۳۷۲). اهمیت اطلاعاتی پایان‌نامه‌ها: مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی. تهران، نشر کتابخانه.
- (۱۳۷۲) (b) مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی. تهران، نشر کتابخانه.

- راچستر، ماکسین ک (۱۳۷۵). تبادلات علمی از طریق مقالات مجلات. ترجمه محمد حسین دیانی، گزیده مقالات ایفلا ۹۵ (ترکیه: ۲-۲۶ اوت ۱۹۹۵). تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- رضا زاده، الهام (۱۳۸۷). تحلیل بسامدی استنادی پایان‌نامه‌های دکترای علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس در سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۸۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- صابری، محمد کریم؛ نیکخواه، زهره (۱۳۸۷). تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های دکتری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد علوم تحقیقات (۱۳۷۵-۱۳۸۵). فصلنامه کتاب، ش. ۷۶، ۱۴۹-۱۶۴.
- عصاره، فریده (۱۳۷۷). تحلیل استنادی. فصلنامه کتاب، ۹(۳ و ۴)، ۴۸-۳۴. قمصری، فاطمه (۱۳۸۵). تحلیل استنادی پایان‌نامه پژوهشگران پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی. فصلنامه کتاب، ش. ۶۷، ۷۵-۸۸.
- کرشن کومار (۱۳۷۴). روش‌های پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی. ترجمه فاطمه رهادوست با همکاری فریبرز خسروی، تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- مکی زاده، فاطمه (۱۳۸۷). تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های رشته جغرافیا (برنامهریزی شهری) در دانشگاه‌های تهران، تربیت مدرس و یزد (۱۳۷۶-۱۳۸۴) با تأکید بر پایان‌نامه‌های مورد استناد به‌عنوان عامل اثرگذار. فصلنامه کتاب، ش. ۷۶، ۱۲۵-۱۴۳.
- مهدوی، محمد نقی (۱۳۷۹). تکنولوژی اطلاعات و اطلاعات تکنولوژی. تهران، چاپار.

منابع لاتین

- Budd, J.M; Christensen, C. (2003) Social Science Literature and Electronic Information. Portal: libraries and the academy, vol.3, pp. 643-651
- Gooden, A.M. (2001) Citation Analysis of the Chemistry Doctoral Theses: An Ohio State University Case Study. Issues in Science and Technology Librarianship, vol. 32 Online available at: www.daneshyar.org
- Haycock, L. (2003). Citation Analysis of Education Dissertation for Collection Development. Library Resources and Technical Services, vol. 48, no. 2, pp.102-106 Online available at: www.Umi.com/pqdauto
- Kushkowski, J; Parsons, K; and Wiese, W. (2003). Master's and Doctoral Thesis Citation Analysis and Trends of Longitudinal Study. Poral; Libraries and the Academy, 3(3).459-479 Online available at: www. Umi.com/ pqdauto
- Okiy, R.B. (2003). a citation analysis of education dissertations at the Delta State University, Abraka, Nigeria. Collection building, 22(4). Online available at: www. Umi.com/ pqdauto

Investigation on Full-Text Databases Cited in LIS

Fatemeh Zandian, PhD, Associate Professor, Faculty of Information Sciences and Knowledge Studies, Tarbiat Modares University, Tehran (Corresponding author). zandian@modares.ac.ir

Anahita Dashti, MA of Information Science and Knowledge Studies, Tarbiat Modares University, Tehran.

Mohammad Hasanzade, PhD, Associate Professor, Faculty of Information Sciences and Knowledge Studies, Tarbiat Modares University, Tehran.

Abstract

Background and Aim: The main objective of this research was to investigate the use of full-text databases in the LIS theses of Tehran State Universities within the years 2005 and 2009.

Method: For this purpose, the total of 9952 citations related to 172 existing theses in the academic central libraries were studied. The data collected were analyzed by the bibliometrics and citation analysis methods.

Results: The results showed that only 499 (5.01%) out of the total of 9952 citations were of full-text databases. By the use of Bradford law, the Emerald, Iran Doc. Pro Quest and Science Direct were chosen as the core databases in LIS. There was no statistically significance difference in the use of full-text databases with regard to database, university and subject. Citing the linguistic distribution of full-text data showed that most citations were in English language. Finally, the amount of the use of full-text databases by the theses has not been increased between the years 2005 and 2009.

Conclusion: The results obtained in the present research showed that the use of databases was very low and no growing trend for citing databases did show. Also English language was Dominant language in citing databases.

Keywords: Citation analysis, Full-text database, Thesis, Library and Information Science, Tehran state universities.